

Ivan Koprek, *Pridi da možeš čuti. Etika u sjeni globalizacije i postmoderne*, Biblioteka Obnovljenog života, knj. 34, Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2005, 272 str.

Autor je za naslov svoje aktualne, svi-ma nama danas najpotrebnije knjige, uzeo citat iz Prop 4, 17: »Pazi na korake svoje — pridi da mogneš čuti«, htijući time etiku o kojoj je u knjizi riječ predstaviti »životnom mudrošću«. I doista, životna mudrost pod auktorovim perom postizava čaroban sjaj svoga lica. Priseban čitatelj će sam to brzo ustanoviti. Međutim, tek nam podnaslov »Etika u sjeni globalizacije i postmoderne« kaže o čemu je u ovom djelu zapravo riječ. Pri tome su globalizacija i postmoderna pod raznim vidicima jasno i razlikovno predstavljene, tako da ove pojmove, o kojima smo dosad možda imali neko općenito i nepovezano znanje, kroz knjigu bolje upoznamo.

Djelo je sastavljeno od osamnaest kraćih studija. Njihovi naslovi najbolje pokazuju sadržaj same knjige: Etos postmoderne; Čovjek u vremenu postmoderne; Političke implikacije postmoderne; Etika za postmoderno i globalno doba; Oblici etike u vremenu postmoderne i u globalizacijskim procesima; Imperativi postmoderne etike; Postmoderno i ljudsko dostojanstvo itd. Dobro je napomenuti da je auktor naš eminentni filozof i da nam je podao filozofsku *naravnu* viziju etike. Kršćanska etika, koja je predmet teologije, tu nam naravnu etiku uzdiže u vrhunaravnu milost koja nam daruje dostojanstvo Božje djece.

Knjiga je namijenjena mladim i stari-ma na njihovom putu k što većem međusobnom razumijevanju. Isplati je se pročitati.

Rudolf Brajičić

Ivan FUČEK, *Predbračna ljubav Bračna ljubav*. Moralno–duhovni život, sv. 4. Verbum, Split 2005.

Pred četvrtim smo sveskom niza moralno–duhovni život p. Ivana Fučeka, isusovca, umirovljenog profesora moralne teologije na Papinskom sveučilištu Gregoriana i teologa Apostolske penitencijarije. *Predbračna ljubav Bračna ljubav* sažetak je autorova višegodišnjeg znanstvenog, profesorskog, dušobrižničkog, svećeničkog rada u području obiteljske problematike, navlastito širokoga spektra bračnih i predbračnih pitanja. Knjiga je to koja se oslanja na prethodne autorove knjige otprije tridesetak godina i kasnije, ali je bitno proširena i izmijenjena.

Već u »Uvodu« knjige pisac je vrlo dobro primijetio kako se o čitavom spletu pitanja što se tiču bračne i spolne etike često govori negativno ili tek »normativno«, ne upuštajući se u dubinsko psihologijsko, a kamoli vjerničko — biblijsko, teološko, pastoralno — produblji-vanje te problematike. Što Bog hoće od muškarca i žene, od muškog i ženskog kao počela i naravi čovjekovih, što od muža i žene u braku — to je temeljno pitanje u razumijevanju idealne slike što ju je Bog imao o čovjeku u času stvaranja na svoju sliku kao muškog i ženskog. Budući da je stvaranje čin ljubavi, autor s pravom inzistira na govoru o etici ljubavi i etici spolne ljubavi, a ne tek spolnoj etici, kako se danas često čuje iz sekularnih krugova. Cjelovitost osobe, koja je stvorena iz ljubavi i za ljubav, što će se potpuno ispuniti u Bogu — Ljubavi, nalaže da se spolnost ne promatra izolirano.

Knjiga je, kao i prethodne, podijeljena na dva dijela »Spoznati« i »Sprove-

sti« (neka mi ne zamjeri lektorica, a i autora molim: hrvatski jezik ima riječi provesti i provoditi, pa je bolje »provesti« od »sprovести« /to nije analogon paru poznati–spoznati i sl. /). Prvi, opsežniji dio razrađen je u dva temeljna poglavlja: *Predbračna ljubav* i *Bračna ljubav*. Metoda je pristupa problematici induktivna. Pisac se pri tome oslanja prije svega na Sveto pismo, potom na nauk Crkve, različite teološke prinose, a zatim i na različite teorije i pristupe humanističkih znanosti.

U prvim dvama odsjecima pisac donosi osnovne spoznaje i rezultate empirijskih i humanih znanosti, a posebno težište stavlja na teološki govor o ljudskoj spolnosti i temeljne kriterije spolne etike, sa zaključkom da »filozofsko–teološki dokaz o *bitnosti ljubavi* tvori temeljnu normu (kriterij, imperativ) za oba poziva (= zvanja) na ljubav — bilo u braku, bilo u djevičanstvu — kao i za seksualnu etiku uopće« (44). Takav piščev stav valja držati ključnim. On se očituje već u prvim retcima odsjeka »Predmladenački osjećajni problemi« u misli da »osnovno pitanje današnje mladeži nije čistoća, nego najprije vjera i ljubav, kao pretpostavke kreposti čistoće« (45). To je polazište. (Tu, dodajem, osobno nalazim do sada najbolje tumačenje Kristova postupka s grješnicom, kojoj se mnogo prašta jer je mnogo ljubila — Lk 7, 47. Krepost čistoće se naime rađa kad i puno pristajanje uz vjeru i ljubav, obraćenje, koje Krist autentično i potpuno svjedoči ne samo kao »pravi Bog« nego — »svjetlo od svjetla« — i kao »pravi čovjek«.) U tom odsjeku autor pažljivo raščlanjuje i tumači prva mladenačka osjećajna iskustva te ulogu roditelja i svećenika u ispravnom odgoju mladih. »Pubertet kao doba prijelaza«, »Mladenačka ljubav — manifestacije« (posebno obratiti pozornost na »znakove ljubavi«), »Zaručnička ljubav — manifestacije« razrađuju u kronološkom slijedu ljudskoga života problematiku ljubavi, osjećajnosti i spolnosti, upozoravajući na uzroke različitih

abercija, predlažući autentičan nauk Crkve kao svjetlo u svim problemima što se tada javljaju na etičkom i vjerskom planu, posebice s obzirom na pastoralne vidike.

Sedmi odsjek »Čistoća brani i razvija ljubav« jedno je od nosivih s obzirom na temeljno polazište i pedagošku nakanu. Ono što je danas modernom čovjeku najteže objašnjivo i dokazivo autor je uspio na jednostavan način rastumačiti i obraniti. Čistoća je hrabrost, gospodstvo čovjeka nad vlastitim tijelom, a prije svega nasljedovanje one autentične ljudskosti koju je svjedočio i navijestao Krist Gospodin. Na tu razradbu navezuje se odsjek »Ljudsko tijelo kod Sv. Pavla«, koji je osnova za razmatranje i razumijevanje kršćanskog stava o ljudskom tijelu i trebalo bi da bude obvezatno poglavlje vjerničke lektire svakog katolika. U sljedećem odsjeku pisac razmatra »Mnogostruke utjecaje pornokulture«, gdje je posebno vrijedna raščlamba uzroka i učinaka pornokulture s prijedlogom ljekovitih zahvata u trulo tkivo moderne kulture. Deseti odsjek posvećen je »Spolnoj nestrpljivosti mladih«. Tu bismo piscu mogli uputiti preporuku da u mogućem novom izdanju detaljnije obradi ulogu obitelji i cjelovitog vjerskog odgoja u vezi s usmjeravanjem i vrednovanjem seksualnosti mladih (pitanje »uporabe« i metode »oduhovljenja« erosa /molitva, duh, vježbe i dr., uopće pitanje praktičnog učinka duhovnosti na tom području/), što je ovdje više dano u natuknicama. »Predbračni i drugi nezakoniti spolni odnosi« jedan je od nosivih odsjeka knjige (kratak odjeljak »Biblijsko–teološka riječ« osobito je poučan da se razumije ono »nezakoniti«). Sljedeći odsjek obrađuje problem spolnog nasilja, da bi se autor zatim usredotočio na temu o samozadovoljavanju. Tu je kao i u sljedeća dva poglavlja o homoseksualnosti, metodično iznio teološki, psihološki, biološki, socijalni i pastoralni pogled. Pri tome je posebice upozorio na pojmovnu zbrku, koja se i među kato-

ličkim teolozima zna očitovati, kad je riječ o tumačenju uzroka, pastoralnom i moralno-sakramentalnom tretmanu tih problema. Vrlo je dobro, prema našem sudu, indicirao problem homoseksualnosti u obiteljsku i društvenu sferu, odnosno moralno rasulo društva i opći manjak ljubavi za djecu i mlade, naglasivši da homoseksualno ponašanje ne može biti izvedeno iz naravi jer se teološki (biblijski) i antropološki posve protivi naravi (262). Riječ je o teškom naravnom neredu, sa svim posljedicama i na vrhunaravnom planu. Pozornijem čitatelju ovdje posebice preporučujem odjeljak »Teološko-pastoralne refleksije« (272–278).

Bračna ljubav poglavlje je manje — ima sedam odsjeka — od *Predbračne ljubavi* jer je dio problematike (opća pitanja spolnoga morala) obuhvaćen u prvom poglavlju. Pogled je piščev ovdje u prvome redu kristološki: »Isus o jednoj i nerazrješivoj ženidbi« i »Isus o uzvišenosti djevičanskoga zvanja«. Svetost ženidbe i neraskidivost ženidbe izvedeni su iz Isusova tumačenja Očeva plana. Riječ je o misteriju koji se kroz povijest otkriva čovječanstvu, Crkvi i svakom ljudskom bračnom paru. Izvršne stranice pisac je zatim posvetio uzvišenosti djevičanskog zvanja. Tu će biti ponešto prostora i za raspravu o doduše raširenoj, ovdje ponovljenoj tvrdnji »da je djevičansko zvanje iznad bračnog« (304). Htjeli—ne htjeli, ono ipak sugerira da su ljudi svrstani u dvije kategorije zvanja: »više« (djevičansko) »niže« (ženidbeno). Dopustimo si ovdje kratak ekskurs iz pozicije »nižeg« zvanja. Može li se naime — iz perspektive istine da je Stvoritelj htio muško i žensko, da je u njih usadio eros (onda i spolnost kao ontološki vidik strukture čovjekove — usp. 328), da je dao nalog čovjeku »sustvaranja« čovjeka, da je blagoslovio prvi par, a Isus je posvetio ženidbu (i nije potvrdio prigovor da je »bolje ne ženiti se« — Mt 19, 10–12) te da »djevičanstvo (celibat) nije u sakramentalnom redu« (310) — reći da dje-

vičansko zvanje nije ukinuto činom bračnoga sjedinjenja (ako jest ukinuto tjelesno stanje) nego je na posvećen način sadržano u vjernosti jedinstvu »jednoga tijela« (bračnoga), koje je na svoj način »slika Božja«. Može li se reći da je djevičanstvo ideal čovjeka u Božjemu planu, neovisno ili ne bitno ovisno o pozivu? Može li se dakle ustvrditi da Krist u tome pogledu ne izražava izvrsnost djevičanskog zvanja nad ženidbenim, nego otkriva ideal osobe savršeno posvećene ljubavlju i ljubavi kao životnom pozivu, koji se ne može ostvariti bez druge osobe (da li ipak »nužno« u odnosu na »ti«? — usp. 325)? Ženidbeno je naime zvanje također odricanje, žrtva za bližnjega, kao i djevičansko; odricanje čiji se doseg, obuhvatnost i sl. ne mogu kvantificirati. Pater Fuček vrlo dobro kaže da se u »oba zvanja ostvaruje Božja ljubav, ali na dva drukčija načina« (309), što držim sugerira sadržajno-funkcionalnu i teološku istobitnost pa i vrijednosnu istovrsnost poziva ženidbe i djevičanstva (celibata). Može se primijetiti da autor na ta pitanja u odlomcima »U zaručничkoj ljubavi Kristovoj« i »Zajedničke istine obaju poziva« odgovara na svjež i poticajan način.

Treći se odsjek bavi trima stupnjevima bračne ljubavi (erotsko-genitalni; emotivno-afektivni i autentično-oblativni). Četvrti je posvećen psiho-pedagoškom razmatranju o bračnoj ljubavi. Tu je autor dao vrlo instruktivne savjete o idealnim i praktičnim vidicima bračne ljubavi. Peto je poglavlje o manipuliranju bračnom ljubavlju, s vrlo dobrim razmatranjem o neredu koje danas vlada na području vidika sjedinjenja i vidika rađanja i teških posljedica njihova hotimičnog, upornog i manipulativnog razdavanja. S tim u vezi je i razradba enciklike *Humanae vitae*, s teološkim, pastoralnim, socijalnim, psihološkim, pa i političkim protegama.

Pretposljednji odsjek bavi se uvijek teškim problemom rastavljenih i civilno vjenčanih, ali u kontekstu jasnoga nau-

ka, tradicije i prakse Crkve, koja ima duboke i opravdane teološko–biblijske i antropološko–psihološke razloge.

Sedmi, posljednji odsjek, »Spolne anomalije — poremećenja — nastranosti« metodsko–didaktički bolje bi odgovarao u dijelu *Predbračna ljubav* kod poglavlja o samozadovoljavanju i homoseksualnosti. I ovdje nalazimo višedisciplinarno stručan, pastoralno odgovoran i pedagoško instruktivan pristup.

Drugi dio knjige »Sprovesti« sastavljen je od dvadeset četiri pitanja i odgovora o različitim temama (odgoj za ljubav, grijesi protiv šeste i devete zapovijedi, celibat, trudnoća, pobačaj, feminizam, nudizam...) — praktična pitanja i odgovori. (Onima koji su redovito čitali *Glasnik Srca Isusova i Marijina* to neće biti novo, ali je svima dobrodošlo.) Autor nastupa razborito, ne osuđujući, ali odlučno pokazuje put iz stanja grijeha, straha, dvoumice, nesigurnosti i neznanja. Izdvajam odgovor na pitanje »Jesmo li se ispravno voljeli«. Odgovor je toliko razborit, praktičan, životno i pastoralno instruktivan da bi ga trebalo, malo prilagođena, dati kao predložak za razmatranje našim zaručnicima na pripremnim tečajima za brak (o kojima bi pak valjalo napisati posebnu i, držim, vrlo kritičku studiju, prije svega pošavši od činjenice da u nas Crkva za tako ozbiljnu odluku kao što je brak parove priprema pet dana /cca deset sati/!?).

Ponovno valja pohvaliti odličnu i prepoznatljivu opremu knjige, čitak slog, kazalo osoba i kazalo pojmova (odgovaram na prigovore da je preopširno: nije!). Iz obilne grade enciklopedijske širine autor je, uza sav pritisak da sažima i relativno brzo priprema svezak za sveskom, uspio čitatelju predočiti kompleksnost pitanja i problema i dati sigurne i čvrste odgovore ili naznačiti puteve njihova traženja i nalaženja na temelju izvrsnoga poznavanja Sv. Pisma, Tradicije i Učiteljstva, uz potkovanost u poznavanju različitih znanstvenih disciplina. To će u knjizi prepoznati i naći svi — rodite-

lji, odgojitelji, svećenici, muževi, žene, mladi, zaručnici... I stilom pisanja — živ, životan, prisan, topao, na momente poetičan — pisac kao da sugerira da baš tebe, mene, konkretnog čitatelja ima pred sobom, da s njim razgovara, njemu odgovara. Jak i naglašen pastoralni i dušobrižnički sensus! Ta upućenost drugome, osobi; osjećajna, intelektualna i duhovna zauzetost za vremenito i vječno spasenje bližnjega — to je bit čitavoga ovoga vrijednoga projekta.

Vladimir LONČAREVIĆ

M. Jurčić, M. Nikić, H. Vukušić (ur.), *Vjera i zdravlje*, Zbornik radova s interdisciplinarnog, multikonfesionalnog i internacionalnog simpozija održanog 2. ožujka 2005. godine na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu (I. dio); Razni tekstovi na temu »Vjera i zdravlje« (II. dio), Zaklada Biskup Josip Lang, Zagreb, 2005, 531 str.

Zbornik radova sa simpozija pod nazivom *Vjera i zdravlje*, održanog na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu 2. ožujka 2005. godine, bez sumnje zavređuje pozornost čitatelja jer sadrži radove koji zahvaćaju vrlo široki spektar važnih i zanimljivih pitanja.

Opsežnost samog Zbornika (560 stranica), kao i to da su uz radove sa Simpozija uvršteni i drugi prinosi na temu *vjera i zdravlje*, djelomično već objavljeni u raznim časopisima i knjigama, svjedoči da Zbornik teži što cjelovitije i svestranije osvijetliti odnos vjere i zdravlja. Pitanja koja se bave utjecajem vjere na fizičko, psihičko i duhovno zdravlje osobe — manje se bavilo obrnutim utjecajem, što je razumljivo — obrađena su interdisciplinarno. Medusobnom utjecaju vjere i zdravlja pristupa se s pozicija brojnih znanstvenih grana i disciplina: teologije, filozofije, psihologije, medicine, psihijatrije... Zahvaljujući multidisciplinarnom pristupu ovoj antropološkoj stvarnosti, kroz brojne radove se ukazu-